

До 30-річчя від початку наукових досліджень України в Антарктиді та «Український антарктичний журнал»

Нагадаємо, що Антарктида — це материк у Південній півкулі нашої Землі, займає центральну частину полярної області, не виходить за рамки Полярного кола і омивається водами південних частин морів Атлантичного, Індійського і Тихого океанів. Вважається, що Антарктида була відкрита в 1819—1821 рр. Станом на 2014-й рік в Антарктиці (це географічна територія, що включає Антарктиду, Південний океан та острови) працювало 40 наукових станцій із 28 країн [Комісаренко, 2020]. Приємно, що до числа станцій входить і українська антарктична станція «Академік Вернадський».

Коротко про те, як вона створювалась, і про сучасний стан наукових досліджень України на цій станції¹.

З липня 1992 р. Президент України Леонід Кравчук видав указ про участь України в дослідженні Антарктики, а в серпні того ж року Верховна Рада схвалила документ про приєднання України до Антарктичного договору. 26 жовтня 1993 р. член-кореспондент НАН України (на той час) П.Ф. Гожик заснував та очолив Центр антарктичних досліджень при НАН України, що переріс у сучасний Національний антарктичний науковий центр (НАНЦ) України при Міністерстві освіти і науки (МОН) України [Усенко, 2012; Комісаренко, 2020].

У 1993 р. Великобританія розповсюдила пропозицію щодо можливості продажу антарктичної станції «Faraday» одній з «не-

антарктичних» держав. На цю інформацію звернув увагу Посол України у Великобританії академік С.В. Комісаренко, який розпочав надзвичайно активну роботу як в Україні, так і у Великобританії щодо придбання цієї станції Україною. Почалися робочі контакти українських і британських фахівців, результатами яких британці були задоволені. А з 17 грудня 1994 р. до 15 лютого 1995 р. на запрошення британської сторони група перших українських зимовників у складі Ю. Оскрета, Г. Міліневського, О. Люшнівського і В. Гергієва була на станції «Faraday», 18 грудня прапор України замайорів поруч із британським прапором [Комісаренко, 2020]. Зрештою інтенсивна робота з передачі станції була успішно завершена 20 липня 1995 р. в Лондоні у Форін-офісі у залі «Локарно», де Посол України С.В. Комісаренко та Державний міністр закордонних справ Великобританії Дейвід Девіс підписали Меморандум про безкоштовну передачу Україні станції «Faraday», а П.Ф. Гожик і директор Британської Антарктичної служби Беррі Хейвуд підписали відповідну угоду про передачу станції «Faraday» Україні не пізніше 31 березня 1996 р. та про подальшу співпрацю [Усенко, 2012; Комісаренко, 2020]. У прекрасній монографії [Комісаренко, 2020] на с. 19 наведено фото учасників з української і британської сторін, які були присутні на цій історичній церемонії підписання відповідних документів про передачу британської станції Україні (зауважу, що крайній зліва на цьому фото – автор цих рядків, тобто я теж був учасником цієї історичної церемонії).

У січні 1996 р. на станцію «Faraday»

¹ Ця вітальна стаття до 30-річчя наукових досліджень України в Антарктиді опублікована також (трохи в скороченому вигляді) англійською мовою в «Українському антарктичному журналі» (2024, № 1).

Citation: To the 30th anniversary of the beginning of Ukrainian scientific research in Antarctica and the Ukrainian Antarctic Journal. *Geofizychnyi Zhurnal*, 46(4), 168—170.

Publisher Subbotin Institute of Geophysics of the NAS of Ukraine, 2024. This is an open access article under the CC BY-NC-SA license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

прибули перші п'ять українських зимівників. Розпочалася Перша Антарктична експедиція, що проходила з 23.01.1996 по 15.05.1997 р. Її повний склад був такий: Роман Братчик, Володимир Павлік, Андрій Сидорівський, Володимир Рязанов, Павло Крушеницький, Володимир Бахмутов, Геннадій Міліневський, Леонід Говоруха, Олександр Янцелевич, Євгеній Гурьянов.

12 грудня 1995 р. Національна рада України з географічних назв затвердила для нашої антарктичної станції назву «Академік Вернадський».

6 лютого 1996 р. на станції «Faraday» було спущено британський прапор і піднято український. На карті світу з'явилась перша українська антарктична станція «Академік Вернадський», і Україна увійшла до кола 30-ти антарктичних держав світу [Усенко, 2012]. Проф. Г.П. Міліневський опублікував перші статті про роботу українських науковців на станції «Академік Вернадський» [Milinevsky, 1997a,б].

П.Ф. Гожик зразу очолив розробку трьох Державних науково-технічних програм досліджень України в Антарктиці. Для цієї роботи залучили фахівців профільних наукових організацій відповідних міністерств. Були визначені такі основні напрями наукових досліджень:

- 1) океанографічні та біоресурсні;
- 2) гідрометеорологічні;
- 3) фізика полярного геокосмосу і сонячно-земних зв'язків;
- 4) ядерно-фізичні дослідження Землі та атмосфери;
- 5) геолого-геофізичні;
- 6) біологічні (системне дослідження структури та функцій антарктичних біоценозів);
- 7) медико-фізіологічні.

Почали створюватись відповідні підрозділи в Інститутах НАН України з антарктичною тематикою досліджень. Так, у 2004 р. в Інституті геологічних наук НАН України було засновано відділ геології та геоecології Антарктики, керівник відділу — П.Ф. Гожик [Усенко, 2012].

З Інституту геофізики ім. С.І. Суббо-

тіна НАН України, як вже було вказано, В.Г. Бахмутов був першим геофізиком, який брав участь у першій експедиції на станцію «Академік Вернадський» і написав відповідні наукові статті (див., наприклад [Бахмутов, Милиневский, 1997; Бахмутов, Третьак, 2002; Яременко та ін., 2005] та ін.).

При НАНЦ функціонує Науково-технічна рада «Антарктика», з 1997 р. вона заснувала і почала видавати «Український Антарктичний журнал» (УАЖ). Дуже приємно, що відповідальним редактором журналу є учасник самої першої антарктичної експедиції з України, що відбувалась з 17 грудня 1994 р. до 15 лютого 1995 р., відомий у світі полярник, доктор фізико-математичних наук, професор Г.П. Міліневський. Безумовно, він краще за всіх орієнтується в цій проблемі, і його така позиція в журналі надзвичайно корисна.

Слід також зазначити, що відповідальний секретар редакційної ради журналу кандидат сільськогосподарських наук Оксана Пньовська — активний, багато та продуктивно працюючий співробітник, постійно зайнятий журналом. Я це знаю, оскільки з нею контактую, коли знайомлюсь з підготовкою чергового номера журналу.

Я добре знайомий з багатьма вітчизняними та закордонними науковими журналами і вважаю, що УАЖ один з найкращих наукових журналів, що видаються в Україні. Щоб довести це, розглянемо УАЖ, видані в 2021 та 2022 рр.

У цих журналах надруковані статті за такими напрямами досліджень:

- 1) голого-геофізичні;
- 2) гідрометеорологічні та океанографічні;
- 3) геокосмічні;
- 4) біологічні;
- 5) розроблення і впровадження нових технологій;
- 6) міжнародне співробітництво: суспільно-географічні та політико-правові аспекти освоєння Антарктики.

Як бачимо, тематика журналу широка, цікава і корисна.

Зробимо подальший розгляд журналів.

Всі статті в УАЖ публікуються хорошою англійською мовою, і це дуже важливо. Підкреслю, що це заслуга Марічки Чернишенко, яка чудово володіє англійською мовою і забезпечує її використання в журналі у повному необхідному обсязі. Із публікацій бачимо, що журнал добре відомий у світових наукових колах далеко за межами України. Так, в УАЖ, 2021, № 1 співавторами наших фахівців є фахівці з Португалії, США, Польщі, Німеччини, надрукована самостійна стаття з Туреччини. В УАЖ, 2021, № 2 наші співавтори — фахівці з Китаю, є самостійна стаття з Білорусі. В УАЖ, 2022, № 1 наші співавтори — фахівці з Китаю, Австралії, Польщі, Південно-Африканської Республіки, США, є само-

стійна стаття з Польщі. В УАЖ, 2022, № 2 наші співавтори — фахівці з Польщі, Австралії, Фінляндії.

Увесь наведений вище матеріал засвідчує, що наша антарктична станція «Академік Вернадський» успішно працює, а наш УАЖ добре відомий фаховому світу, має високий науковий авторитет — у ньому є публікації фахівців із далеких країн.

Чудово, що Україна входить до кола прогресивних держав, які мають свої антарктичні станції і займаються відповідною науковою-практичною тематикою. Велика подяка тим, завдяки великій роботі яких ми маємо таку станцію, і тим, хто сьогодні постійно працює в цьому напрямі як в Україні, так і в далекій Антарктиді.

В.І. Старостенко

Список літератури

- Комісаренко С. *Моя Антарктика*. Київ: ЛАТ&К, 2020, 112 с.
- Усенко В.П. Антарктичний напрям досліджень в діяльності П.Ф. Гожика. В кн.: *Петро Федосійович Гожик*. Відп. ред. О.Ю. Митропольський. Київ, 2012, С. 11—18.
- Бахмутов В.Г., Милиневский Г.П. Украинская станция «Академик Вернадский» — геофизическая обсерватория в Антарктиде. *Геофиз. журн.* 1997. Т. 19. № 6. С. 92—95.
- Бахмутов В.Г., Третьяк А.Н. Результаты палеомагнитных исследований мезозойско-раннекайнозойских пород Западной Антарктики (район архипелага Аргентинские острова). *Геофиз. журн.* 2002. Т. 24. № 4. С. 28—41.
- Яременко А.Н., Мозговая Т.А., Бахмутов В.Г., Мищенко Ю.П., Шендеровская О.Я. О сопряженности геомагнитных суббурь на меридиане станции «Академик Вернадский». *Геофиз. журн.* 2005. Т. 27. № 4. С. 685—693.
- Milnevsky, G.P. (1997a). Total ozone measurements from Ukrainian Antarctic Station Vernadsky. *Proc. of SPIE-The international Society for Optical Engineering* (3237, pp. 68—71).
- Milnevsky, G.P. (1997b). Scientific Researches at Ukrainian Antarctic Station Vernadsky. *Radio Physics and Radio Astronomy*, 2(3), 255—266.